

ОСТАРБАЙТЕР З НОВОРІЧИЦІ БОЄЦЬ КАНТЕМИРІВСЬКОЇ ДИВІЗІЇ

Пояснення остарбайтера (на вимогу КДБ), дані в 1947 році, після демобілізації.

Я, Шрамович Хома Терентійович, 1922 року народження, українець. Народився в с. Вунька Річицька, Зарічненського району, Рівненської області в сім'ї хлібороба-хуторяника, який мав свій хутір в урочищі «Гати».

25 травня 1942 року мене забрали в Німеччину на примусові роботи. Тодішній староста села Савчук Павло Адамович перед тим розніс по селу «повістки» молодим хлопцям і дівчатам (про обов'язкову трудову мобілізацію). За німецьким наказом, виїхати на роботи повинні були такі воляни-односельчани:

Базиліук Павло Михайлович, Войтович Павло Миколайович, Войтович Ольга Адамовна, Пінчук Костянтин Адамович, Мацерук Максим Адамович, Мосевич Олександр Андрійович, Козяр Ольга Іванівна, Кузьмич Микола Мартинович, Кучміч Матвій Максимович, Кучинський Андрій Микитович, Кривошик Любов Іллівна, Шимшель Володимир Тимофійович, Шрамович Павло Семенович, Шрамович Хома Терентійович.

Представники німецької влади (поліцаї) нас відвезли

ДАВНО ВІДГРИМИЛИ ЗАЛПИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ. ВІДІЙШОВ У ВІЧНІСТЬ МІЙ БАТЬКО. Я БЕРЕЖУ ВСІ ЙОГО ФОТОГРАФІЇ ВОЄННИХ РОКІВ, МЕДАЛІ, ГРАМОТИ... УКРАЇНА ЗНОВУ ПЕРЕЖИВАЄ КРОВОПРОЛИТНІ БОЇ. ВВАЖАЮ СВОЇМ ОБОВ'ЯЗКОМ НАПЕРЕДОДНІ 70-РІЧЧЯ ПЕРЕМОГИ ОПУБЛІКУВАТИ СПОГАДИ БАТЬКА, ЩОБ УКРАЇНЦІ ЗНАЛИ ЦІНУ МИРУ І БОРОНИЛИ ВІТЧИЗНУ ВІД ЗАГАРБНИКІВ.

Н. Х. ШУГАЙЛО

кіньми у с. Морочне, звідти – у м. Любешів, далі – у Камінь-Каширський на залізничний вокзал. З цієї станції всіх майбутніх остарбайтерів товарним поїздом відправили на Німеччину, щоб працювати на Рейх.

Було дуже жарко. Німці їжі й води не давали. Хто втік – розстрілювали зразу ж, на місці. Слабкі здоров'ям помирили від задухи у вагонах. Кінцевою зупинкою був Бранденбург. Після «розподілу» робочої сили я потрапив на Бранденбурзький авіаційний завод «Arado» (Арадо). Цех, в якому складали літаки, називався «Ingal» (Інгаль). Ми, робочі, підносили до «рам» двигуни, проводку, робили обшивку, фарбували готові літаки. За найменший брак – розстрілювали, слабких здоров'ям – добивали. Кожен з остарбайтерів мав свій номер, мій нагрудний знак був 2007. Цех був великий, на 4 поверхи.

Жили ми в холодних, дощаних бараках. Кожен день

люди помирили від дизентерії, голоду, простудних захворювань. Лікарів не було. Режим дня був жорстким: 06:00 – підйом, 07:00 – сніданок (1 чашка юшки), 12:00 – обід (бруква, суп з кольрабі), 20:00 вечерея (1 чашка чаю без цукру, 100 грамів хліба).

Одяг і взуття нам німці не давали. Протягом року всі ходили босими, без будь-якого взуття. На другий рік роботи в «Arado» всім остарбайтерам видали на ноги по парі дерев'яних колодок. (німецька заощадливість...)

У 1944 році мене перевели в інструментальний цех на річці Hafel (Гафель). Там, після місячного навчання, почав працювати за токарним станком. Виточував різноманітні невеликі деталі для літаків. На роботу всіх водили під конвоем. В цеху працювали разом із остарбайтерами – німці, французи та іспанці. Їм надходили посилки з продуктами через Червоний Хрест. Раби із СРСР

були позбавлені такого права (за рішенням Сталіна). Підлоги в цехах не було, цементне покриття. Хто на ньому босий вистояв рік, то позбутися кашлю не зміг до кінця свого життя. Я також.

Добре пам'ятаю своє начальство: Golzman – начальник цеху, Ajserman – інженер, Mantin Gabriel – бригадир. Всі троє були вимогливі, пунктуальні. З робітниками не спілкувалися. Поруч зі мною, за сусіднім станком, працювала німкеня Анна, син якої воював у Росії. Вона часто плакала і крадькома деколи клала хлібину, загорнуту в газету, у ящик для виробничого сміття, щоб я забрав на вечерю. Поклавши, мовчки показувала пальцем на урну.

22 квітня 1945 року м. Бранденбург бомбила радянська авіація, горіло все: літаки, цех, завод, дерева, будинки, трава... Ми, остарбайтери, побачили, що на сторожових вишках зникла охорона, а начальства на робочих місцях не має, кинулися всі до воріт, рятувалися хто як може. З усіх сторін було чути плач, крики російською і німецькою мовою. Ревли моторів літаків, падали бомби.

Я цілу добу пролежав у канаві, що протікала через парк. Поруч зі мною роз-

Х. Т. Шрамович - боєць Кантемирівської дивізії, м. Бранденбург, 1945р. (був кулеметником)

тасувалися хлопці з Харкова.

23 квітня до нас під'їхав на мотоциклі молодший лейтенант Петров. Він сказав, щоб негайно всі залишили це місце, бо в парку, за даними розвідки, знаходяться німецькі снайпери. У селі Schtrcibrieze стояла 16-а механізована танкова радянська частина. Я того ж дня звернувся до командира частини з рапортом (проханням), щоб мене зарахували солдатом Червоної Армії. Служив бійцем (другий номер кулеметника) у героїчній Кантемирівській дивізії Першого Українського фронту. Під час служби в Червоній Армії доля водила дорогами Німеччини, Австрії, Угорщини. Хотілось додому, на Україну, побачити рідних. Повернувся в Новорічицю після демобілізації, 27 грудня 1947 року (з трофейним акордеоном).